

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

М. В. Євтушенко

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для практичних занять, виконання контрольних робіт
та самостійної роботи з дисципліни з дисципліни

«Правознавство»

*(для студентів 4 курсу заочної форми навчання
напряму підготовки 6.050702 (0922) "Електромеханіка")*

Методичні вказівки для практичних занять, виконання контрольних робіт та самостійної роботи з дисципліни з дисципліни «Правознавство» для студентів 4 курсу заочної форми навчання напряму підготовки 6.050702 (0922) "Електромеханіка". / Укл.: М. В. Євтушенко. – Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 32 с.

Укладач: М. В. Євтушенко

Рецензент: канд. юрид. наук О. І. Міхно

Рекомендовано кафедрою правового забезпечення господарської діяльності, протокол № 4 від 22 грудня 2009р.

ВСТУП

Зміни, що відбуваються в соціально-економічній сфері останнім часом, безпосередньо стосуються кожного громадянина нашої країни, тому потребують підготовки висококваліфікованих фахівців.

В умовах демократизації українського суспільства особливо важливого значення набувають формування, розвиток і закріплення нового мислення, виховання загальної правової культури, високої професійності при вирішенні різноманітних завдань, вироблення почуття відповідальності, справедливості, поваги до закону. Належне засвоєння основних принципів права, правильне його тлумачення і застосування на практиці – все це становить основу майбутньої професійної діяльності.

Метою дисципліни «Правознавство» є формування цілісної системи знань і навичок з українського правознавства, що сформоване на базі сучасних досягнень юридичної науки, надання знань з питань громадянства, загальної теорії суспільства та держави, держави і права, з природної сутності держави й права, їх форм, з питань співвіднесення цивільного суспільства і держави, основних прав і свобод людей та громадян України, безпосередньої та представницької демократії, форм державного і територіального устрою України, системи органів держави, місцевого самоуправління, а також засвоєння правових основ таких галузей законодавства, як цивільне, кримінальне, трудове, шлюбно-сімейне законодавство та інших галузевих юридичних наук.

Мета вивчення дисципліни «Правознавство» - забезпечити підготовку студентів до різних форм аудиторних занять і самостійної роботи з вивчення програми навчального курсу. З метою конкретизації конкретних положень передбачається вирішення практичних завдань з окремих тем на практичних заняттях для закріплення одержаних знань.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять, вирішують практичні завдання з основних понять правознавства, оцінки законодавчих альтернатив, обґрунтуванню різних стратегій підприємства. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час практичних занять.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу курсу є самостійна робота студентів зі спеціальною літературою, нормативними актами з питань законодавчого регулювання економіки.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО РОЗГЛЯДУ І ВИВЧЕННЯ

Тема № 1. Основи теорії держави і права

Суспільство: поняття та структура. Поняття і види влади. Влада і соціальні норми. Виникнення держави і права. Поняття норми права та її структура. Поняття і види функцій держави. Класифікація держав залежно від їх форми. Поняття і ознаки правової держави. Вчення про правову державу. Права людини.

Функції права. Джерела права (форми права): закони та підзаконні нормативні акти як джерела права. Поняття і ознаки правових актів. Система права та їх структура. Систематизація нормативно-правових актів. Поняття, ознаки і види норм права. Структура норми права. Правовідношення: поняття, основні ознаки, види. Суб'єкти права. Юридичні факти. Правомірна і неправомірна поведінка. Поняття законності і правопорядку, гарантії їх дотримання.

Тема № 2. Основи Конституційного права України

Декларація про державний суверенітет України. Конституція України - основний закон держави. Конституційний устрій України.

Конституційна форма правління та державного устрою. Територіальний устрій України. Конституційний статус автономної республіки Крим.

Державна символіка України. Законодавство про мови в Україні. Конституційний статус національних меншин і корінних народів України. Конституційний принцип розподілу державної влади. Конституційний статус особистості.

Безпосередня і представницька демократія в Україні. Органи державної влади в Україні. Верховна Рада України. Правовий статус Президента України. Рада Національної Безпеки України. Правовий статус Кабінету Міністрів України. Місцеві органи виконавчої влади в Україні. Судова влада в Україні. Конституційний принцип правосуддя. Система правоохоронних органів України. Місцеве самоврядування в Україні.

Тема № 3. Основи адміністративного права України

Загальна характеристика адміністративного права України. Відносини, які регулюються адміністративним правом. Розглянути поняття, предмет і метод адміністративного права України. Система і джерела адміністративного права. Адміністративно-правові норми. Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення. Поняття адміністративного проступку. Адміністративна відповідальність.

Тема № 4. Основи кримінального права України

Загальна характеристика кримінального права України. Кримінальний кодекс України. Поняття та ознаки злочину. Класифікація злочинів. Стадії здійснення злочину. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Поняття обмеженої осудності. Співучасть у злочині. Обставини, що виключають злочинність діяння. Покарання та його види. Особливості

кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх. Злочини проти власності. Злочини проти особистості. Злочини проти громадського порядку та моралі. Нормативні акти кримінального права.

Тема № 5. Основи цивільного права України

Загальна характеристика цивільного права України. Цивільно-правові відносини. Учасники цивільних правовідносин. Фізичні і юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття фізичної особи. Правоздатність та дієздатність фізичних осіб: умови їх виникнення та припинення. Умови обмеження дієздатності громадян. Юридична особа як суб'єкт цивільного права. Ознаки юридичної особи. Правоздатність та дієздатність юридичних осіб. Порядок виникнення юридичних осіб.

Поняття зобов'язання. Договірні та недоговірні зобов'язання. Право власності. Конституційний захист права власності. Форми та види власності. Поняття цивільної угоди та цивільного договору. Види цивільно-правових правочинів. Усні, письмові та нотаріальні правочини.

Тема № 6. Основи господарського права України

Поняття господарського права як галузі права, науки та навчального курсу. Предмет та метод господарського права. Нормативно-правове підґрунтя господарської діяльності. Поняття та види суб'єктів господарського права. Суб'єкти господарювання: поняття, ознаки та класифікація. Господарські організації - суб'єкти господарювання. Фізичні особи - суб'єкти господарювання. Правове регулювання реєстрації суб'єктів господарювання. Реєстрація юридичних та фізичних осіб: загальна характеристика. Державна реєстрація припинення юридичної особи та припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця. Поняття та види господарських товариств. Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання та умови її використання.

Тема № 7. Основи сімейного права України

Загальна характеристика сімейного права України. Сімейне право України: поняття і предмет правового регулювання. Принципи сімейного права. Сімейні правовідносини. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року. Сім'я за сімейним законодавством.

Шлюб за сімейним законодавством. Шлюбний договір. Шлюб та умови його укладання. Державна реєстрація шлюбу. Недійсність шлюбу. Особисті немайнові права та обов'язки, що виникають внаслідок укладання шлюбу. Особисті немайнові права батьків. Майнові права та обов'язки батьків та дітей. Права та обов'язки матері, батька і дитини. Позбавлення батьківських прав. Усиновлення. Опіка над дітьми.

Тема № 8. Основи екологічного права України

Загальна характеристика правового регулювання охорони навколишнього природного середовища. Джерела екологічного права. Відповідальність за порушення екологічного законодавства.

Тема № 9. Основи трудового права України

Загальна характеристика трудового права. Поняття, сторони і зміст трудового договору. Трудові правовідносини. Колективні та індивідуальні трудові договори. Класифікація обов'язків працівника і власника. Або уповноваженого ним органу. Правове регулювання організації охорони праці на виробництві. Служба охорони праці на підприємстві, порядок її утворення, функції, права та обов'язки. Навчання, інструктаж і перевірка знань працівників з питань охорони праці її правове значення. Розслідування нещасних випадків невиробничого характеру та його правове значення. Порядок відшкодування власником підприємства заподіяного працівникові ушкодження здоров'я, пов'язаного з виконанням ним трудових обов'язків.

Поняття трудових спорів: індивідуальні, колективні. Причини та обставини виникнення трудових спорів. Індивідуальні трудові спори. Органи, які розглядають індивідуальні трудові спори. Особливості розгляду окремих трудових спорів. Порядок, строки, виконання рішення з індивідуальних трудових спорів. Поняття колективних трудових спорів: їх предмет. Сторони та види. Національна служба посередництва і примирення. Виконання рішень з колективних трудових спорів

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВознавство»

Заняття 1

ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Суспільство: поняття та структура. Поняття і види влади. Влада і соціальні норми. Виникнення держави і права. Поняття норми права та її структура. Поняття і види функцій держави. Класифікація держав в залежності від їх форми. Поняття та ознаки правової держави. Вчення про правову державу. Права людини.

Функції права. Джерела права (форми права): закони та підзаконні нормативні акти як джерела права. Поняття і ознаки правових актів. Система права та їх структура. Систематизація нормативно-правових актів. Поняття, ознаки і види норм права. Структура норми права. Правові відношення: поняття, основні ознаки, види. Суб'єкти права. Юридичні факти. Правомірна і неправомірна поведінка. Поняття законності і правопорядку, гарантії їх дотримання.

Заняття 2

ОСНОВИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Тема: Суб'єкти цивільних правовідносин

Тема: Громадяни та юридичні особи як суб'єкти цивільного права

Фізичні особи як суб'єкти цивільного права

Перед вирішенням завдань необхідно розглянути наступні поняття:

Акти цивільного законодавства (Конституція України, Цивільний кодекс України та інші закони, які приймаються відповідно до Конституції України,

постанови Кабінету Міністрів України, звичай, міжнародні договори), відносини, що регулюються Цивільним кодексом, учасники цивільних відносин, загальні засади цивільного законодавства: свобода договору, свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, судовий захист цивільного права та інтересу, справедливість, добросовісність та розумність.

Відносини, що регулюються цивільним правом (майнові й особисті немайнові відносини), які виникають між суб'єктами цивільного права.

Контрольні запитання для розгляду на практичному занятті :

1. Поняття цивільної правоздатності фізичної особи, обсяг цивільної правоздатності фізичної особи.

2. Поняття цивільної дієздатності фізичної особи. Види дієздатності фізичної особи.

3. Підстави й порядок обмеження дієздатності фізичної особи, підстави визнання громадянина обмежено дієздатним або недієздатним. Правові наслідки обмеження дієздатності фізичної особи. Поновлення дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена.

Завдання.

1. Громадянин міста Харкова М. звернувся до банку, щоб отримати кредит для купівлі двох мобільних телефонів. Але через час, який був вказаний у договорі, кредит повернений не був. Тоді банк звернувся до суду з позовом про стягнення коштів. У судовому засіданні з'ясувалося, громадянин М. систематично лікується у психіатричній лікарні і є психічно хворим, у зв'язку з цим отримує пенсію по інвалідності.

Чи буде відповідати перед банком громадянин М. за отриманий кредит, при умовах які вказані у завданні?

2. Громов систематично не приносить додому свою заробітну плату, зловживає спиртними напоями, не бере участь у сімейних розрахунках, продає свої речі. Дружина Громова вирішила звернутися до суду із вимогою обмежити свого чоловіка в дієздатності й отримувати його заробітну плату. Враховуючи всі обставини, суд виніс рішення відмовити дружині Громова в задоволенні її вимог, оскільки зловживання Громовим спиртними напоями не ставить їх сім'ю у важке матеріальне становище, крім того, вона отримує непогану заробітну плату.

Які порушення ви знайшли у даному завданні? Чи є підставою зловживання Громовим спиртними напоями для обмеження його в дієздатності?

3. Після отриманої травми Лапшин страждав сильними головними болями. Керуючись рекомендаціями лікарів, він вирішив переїхати жити до села і в зв'язку з цим розпорядитися своїм майном. Половину дому, який належить йому на праві особистої власності, він вирішив продати з дуже низькою ціною, меблі продав за половину вартості, інші речі, які знаходилися

вдома, вирішив подарувати стороннім людям. Коли сестра Лапшина – Ситіна дізналася про дії свого брата, вона потребувала від нього все відмінити, бо вважає, що після отриманої травми її брат є недієздатним. Але Лапшин не погодився з своєю сестрою і не захотів нічого змінювати. Тоді Ситіна, вважаючи свого брата недієздатним, подала до суду позовну заяву з вимогою визнати всі правочини, які були укладені її братом, незаконними. Дізнавшись про дії сестри, Лапшин написав заяву до суду з вимогою не розглядати її позовну заяву. Однак Ситіна наполягала на тому, щоб заяву Лапшина не розглядали, бо він є недієздатним.

Які порушення ви знайшли в цьому завданні? Чи є підстави в Ситіної вважати свого брата недієздатним і керувати його діями?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- № 30.- Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.

Юридичні особи як суб'єкти цивільного права

Перед вирішенням завдань необхідно розглянути наступні поняття:

Поняття юридичної особи. Юридичні особи приватного та публічного права. Порядок створення, організаційно-правові форми, правовий статус юридичних осіб приватного права. Порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права, який встановлюється Конституцією України. Установчі документи юридичних осіб. Організаційно-правові форми юридичних осіб: товариства, установи та інші форми передбачені законом. Підприємницькі та непідприємницькі товариства. Державна реєстрація юридичних осіб. Найменування юридичної особи. Вимоги до найменування юридичної особи. Комерційне (фірмове) найменування юридичної особи. Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність юридичної особи. Філії та представництва юридичної особи. Відповідальність юридичних осіб. Припинення діяльності юридичних осіб (злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи).

Контрольні запитання для розгляду на практичному занятті :

1. Поняття і ознаки юридичної особи.
2. Порядок виникнення (створення) юридичних осіб.
3. Порядок реєстрації юридичної особи.
4. Види юридичних осіб.
5. Товариства, їх види та порядок створення.
6. Порядок ліквідації юридичних осіб.

Завдання

1. Група громадян вирішила за рахунок своїх коштів здійснити будівництво багатоквартирного житлового будинку. З метою виконання своєї мети, вони вирішили залучити ще й інших громадян, вибрали представників, які будуть вирішувати всі виникаючі питання з органами влади. Ці представники звернулися до банку з проханням розглянути питання про надання їм кредиту, який вони збиралися використати на будівництво багатоквартирного житлового будинку. Отриманий кредит вони обіцяли використати за призначенням і погасити його протягом 15 років. Але банк відмовив у видачі кредиту, вказавши при цьому, що не були надані всі необхідні документи для отримання кредиту.

Які порушення ви знайшли у даному завданні? Які документи необхідно надати банку щоб отримати кредит? Надання кредиту банком це його право чи обов'язок?

2. Представники оптової торговельної бази пред'явили позов до двох фабрик, які не є юридичними особами, про стягнення з них певної суми коштів – вартості поставлених за договором недоброякісних товарів. У своєму відгуку на позовну заяву фабрики вказали, що не можуть нести відповідальність за порушення договору, оскільки вони виступають як структурні одиниці об'єднання. Разом з тим, позивач – торговельна база вказувала на те, що вона мала відносини в процесі укладання і виконання договору з фабриками.

Які порушення ви знайшли у цьому завданні? Як необхідно вирішити цю суперечку?

3. Громадянин України придбав автомобіль у дилера відомої автомобільної компанії. При замовленні автомобіля покупець встановив вимоги, що йому необхідні встановити на автомобіль додаткові подушки безпеки, які не передбачалися у базовій моделі. Отримавши автомобіль, покупець через деякий час потрапив у дорожньо-транспортну пригоду, внаслідок якої він отримав групу інвалідності у зв'язку з тим, що подушки безпеки, які він замовив додатково, не спрацювали. Як встановила експертиза, подушки безпеки не спрацювали внаслідок браку продукції на заводі виробника. Покупець пред'явив вимоги до дилера про відшкодування матеріальних витрат, які виникли у нього внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. Із пред'явленими вимогами дилер не погодився, вказуючи, що він тільки продає автомобілі, а не виготовляє їх, тому вимоги необхідно пред'являти автомобільному заводу, який знаходиться за кордоном.

Як Ви вважаєте, чи повинен дилер відповідати перед покупцем, чи повинен відповідати завод - виробник автомобіля?

4. Десять громадян стали учасниками товариства з обмеженою відповідальністю, яке займалося пошиттям одягу. В процесі роботи товариства виник ряд запитань:

1. Один із засновників товариства запитав у інших засновників товариства: чи згодні вони, щоб він половину своєї частки у товаристві передав своїй дружині.

Як Ви вважаєте, яку відповідь можуть дати інші засновники товариства?

2. Покупці товариства стали пред'являти претензії до працівників товариства з приводу якості продукції, яку воно виготовляє. Однак працівники у відповідь говорили, що в даному випадку вони ніякої відповідальності нести не можуть.

Як Ви вважаєте хто несе відповідальність за неякісну роботу товариства: засновники товариства, саме товариство як юридична особа чи наймані працівники, які виготовляли продукцію?

3. Один із засновників товариства бажає використовувати майно (обладнання, нитки та інше майно) товариства у своїх особистих майнових інтересах і запитує як може бути вирішене це питання.

Чи можна отримати згоду інших засновників? Якщо так, тоді на яких умовах може буде вирішене це питання?

4. Один із засновників товариства винен велику суму коштів. Через деякий час після того як товариство почало працювати, з'явилися кредитори і почали вимагати сплатити борг. Як з'ясувалося, частина цих коштів - це зобов'язання самого товариства, а інша частина боргу – це особисті зобов'язання (борги) самого засновника.

Хто буде відповідати по зобов'язаннях самого товариства та зобов'язаннях самого засновника товариства? Кому необхідно пред'являти вимоги про сплату боргу залежно від того, чий це борг - товариства чи засновника товариства ?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.- Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003. -№№40-44, Ст. 356.

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради. - 2003. - № 18, 19-20, 21-22.- С. 144.

4. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003р.// Відомості Верховної Ради .-2003.- № 31-32.- Ст.263.

5. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності від 01.06.2000 р. //Відомості Верховної Ради.-2000.-№ 36.- Ст.299.

Тема: Окремі види зобов'язань Договірні й недоговірні зобов'язання

Перед вирішенням завдання необхідно розглянути наступні поняття:
сторони зобов'язання боржник - кредитор. Недопустимість односторонньої відмови від виконання зобов'язання. Виконання зобов'язання належними сторонами. Припинення зобов'язання. Правові наслідки порушення зобов'язання. Поняття й види договору. Свобода, зміст, обов'язковість договору.

Контрольні запитання для розгляду на практичному занятті :

1. Поняття зобов'язання і підстави їх виникнення.
2. Поняття, умови виникнення договірних зобов'язань. Договір як підстава виникнення договірних зобов'язань.
3. Недоговірні зобов'язання та підстави їх виникнення.

Завдання

1. Після смерті Т. на майно претендували дві його дочки І. і А. Бажаючи отримати усе майно, І. вимагала від А., щоб вона відмовилася від своєї частки у частині спадку, інакше І. розповість усім їх сімейну таємницю. Тоді А., не бажаючи, щоб усі дізналися про таємницю, подала письмову заяву до нотаріуса і повідомила, що вона відмовляється від своєї частки на користь своєї сестри І. Через деякий час І. отримала свідоцтво на спадщину. Однак через деякий час, А. змінила свою думку і звернулася до суду з заявою, в якій просила визнати її заяву про відмову від спадщини недійсною та визнати за нею право власності на частину спадщини.

Як необхідно вирішити цю справу?

2. Д. у вересні придбала квартиру. Але через деякий час, мешкаючи у придбаній квартирі, Д. з'ясувала, що квартира є непридатною для мешкання і звернулася до продавця з вимогою, щоб їй назад була повернута квартира, в якій вона мешкала. Але продавець О. заперечував проти подібних дій покупця, вказуючи, що покупець двічі літом оглядала квартиру, тому мала повне уявлення про те, яку квартиру вона придбала. Д. підтвердила, що дійсно вона двічі літом оглядала квартиру, тому на той час не могла здогадатися, що квартира восени буде непридатною для мешкання. З метою підтвердження своїх слів Д. звернулася до житлово-комунального підприємства, санстанції з метою здійснити огляд її квартири. Ці підприємства надали довідки, що квартира дійсно є негідною для мешкання. Чи достатньо документів, які має Д., для того, щоб повернути те житло, яке вона мала до купівлі-продажу нового житла?

3. Працівник лісохімічного комбінату Мішин викрав метиловий спирт, що знаходився у цистерні, яка належала лісохімічному комбінату і пригостив свого товариша Аранцева цим спиртом. Унаслідок того, що Аранцев випив цей спирт, він втратив зір і став інвалідом. Вважаючи, що лісохімічний комбінат є власником джерела підвищеної небезпеки, Аранцев став вимагати від комбінату, щоб останній сплачував йому пенсію по інвалідності. При розгляді цього питання на суді було встановлено, що посадові особи комбінату були засуджені за порушення правил схову й транспортування метилового спирту.

Як Ви вважаєте, хто повинен нести відповідальність у даному випадку: лісохімічний комбінат чи Мішин, або обидва суб'єкта?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996.- № 30.- Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2003.- №№40-44, Ст. 356.

Тема: Право власності

Перед вирішенням завдань необхідно розглянути наступні поняття: поняття й зміст права власності, суб'єкти права власності: фізичні та юридичні особи. Зміст права власності: володіння користування та розпорядження майном. Право власності українського народу, право приватної власності, право державної власності, право комунальної власності. Набуття права власності. Підстави припинення права власності: відчуження власником свого майна, відмова власника від права власності, знищення майна, викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю, викуп нерухомого майна у зв'язку з викупом з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене, звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника, конфіскація, припинення юридичної особи чи смерті власника. Право спільної власності. Захист права власності.

Завдання

1. М. звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності на будинок. М. пояснила, що вона разом і своїм чоловіком придбала в продавця будинок за певну суму коштів. Однак договір купівлі-продажу будинку нотаріально засвідчений не був, але був сторонами виконаний в частині передачі коштів. Однак М. позов і інші вимоги до неї не визнала.

Чи можна вважати договір купівлі-продажу будинку засвідченим належним чином і таким, що відповідає вимогам діючого законодавства?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.- Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради. - 2003.- № 18, 19-20, 21-22.-С. 144.

Заняття 3

Тема: Основи трудового права України

Поняття, сторони та зміст трудового договору, порядок його укладання

Нагляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці

Перед вирішенням завдань необхідно розглянути наступні поняття: законодавство України, що регулює охорону праці на підприємстві, гарантії прав працівників на охорону праці на підприємстві, значення інструкцій з охорони праці, законодавство України, що регулює охорону праці жінок, неповнолітніх та інвалідів.

Контрольні запитання для розгляду на практичному занятті :

1. Поняття й основні види нагляду і контролю за охороною праці на підприємстві.

2. Обов'язки власника в галузі охорони праці.

3. Види інструктажів з охорони праці.
4. Державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці.
5. Повноваження державної інспекції з праці.

Завдання

1. Повертаючись з роботи додому, працівник впав і отримав травму, після чого звернувся до лікарні, щоб зафіксувати факт нещасного випадку. Після цього працівник звернувся на підприємство з вимогою скласти акт про нещасний випадок на виробництві, й сплатити йому період тимчасової непрацездатності в розмірі 100% заробітної плати. Але підприємство відмовило працівнику, оскільки вважало, що підстави для оформлення документів про нещасний випадок на виробництві відсутні.

Як Ви вважаєте чиї дії є законними: дії підприємства чи працівника ?

2. Працівник підприємства Іванов вирішив вийти на роботу в суботу (не оформивши при цьому необхідні документи: наказ про роботу у вихідний день, робота не була узгоджена з профспілковим комітетом), хоча відповідно до колективного договору підприємства та правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства субота не була робочим днем. Переходячи із одного об'єкта на інший, Іванов зачепився, впав і отримав травму. При оформленні документів про нещасний випадок виникло питання: оформлювати документи як нещасний випадок на виробництві чи як побутова травма.

Як необхідно відповісти на це питання?

3. Працюючи на одному з підприємств м. Харкова, Матвієнко добиралася на роботу з передмістя. Робочий день на підприємстві відповідно до колективного договору підприємства та правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства починався о 8-00. У той день Матвієнко прибула до будівлі, де було її робоче місце, о 7-30. До свого робочого місця, яке було розташоване на 6 поверсі будівлі, вона не дійшла, впала на східцях будівлі, які були розташовані на вулиці і отримала травму. Після отримання медичної допомоги вона звернулася до відділу охорони праці підприємства з вимогою оформити акт про нещасний випадок на виробництві. Однак відділ охорони праці підприємства вважав, що підстави для оформлення акту про нещасний випадок на виробництві відсутні, бо травма була отримана не в робочий час. Відділ охорони праці підприємства склав акт про невиробничу травму (за формою НТ). На підставі цього акту бухгалтерія здійснила оплату періоду тимчасової непрацездатності. Не погодившись із висновками, зробленими відділом охорони праці, Матвієнко звернулася до комісії з трудових спорів з наступною вимогою: змінити акт за формою НТ на акт за формою Н-1, проте комісія відмовила їй у цьому. Не погодившись із висновками комісії, Матвієнко звернулася із позовом до суду, вимагаючи змінити акт за формою НТ на акт за формою Н-1.

Як Ви вважаєте, чи законні вимоги Матвієнко?

4. Під час робочого часу зі стелі відвалилася її частина і впала на робітницю. Коли робітниця звернулася до адміністрації з вимогою оформити й скласти документи як нещасний випадок на виробництві, їй відмовили, вказавши на те, що травма була отримана не в її робочому кабінеті (не на робочому місці), то підстави для оформлення документів як нещасний випадок на виробництві – відсутні.

Як Ви вважаєте, чи дії адміністрації є законними ?

5. Лобанов і Єрхов працювали на будівельному підприємстві і були направлені у відрядження. Знаходячись у відрядженні, Єрхов прийшов до Лобанова у гуртожиток, затіяв бійку, спричинив тяжкі тілесні ушкодження, від яких той помер на наступний день. За ці дії Єрхов був засуджений. Дружина Лобанова пред'явила позов до будівельного підприємства з вимогою про сплату пенсії у зв'язку з втратою годувальника. У позовній заяві вона вказувала, що винним у смерті її чоловіка вона вважає підприємство, тому останнє повинно компенсувати різницю між заробітною платою її чоловіка і пенсією, яку вона отримує на двох дітей. Представник підприємства позов не визнав, вказавши при цьому, що підприємство дійсно направляло працівників у відрядження, але смерть Лобанова настала не внаслідок роботи на підприємстві, а через незаконні дії Єрхова, який був засуджений. Крім того, представник підприємства вказав, що нещасний випадок стався не під час роботи, а у вільний від роботи час, не на підприємстві, а в гуртожитку.

Хто може нести матеріальну відповідальність у даному випадку - підприємство чи Єршов?

6. Працівника підприємства Горохова направили у відрядження на автомобілі в іншу місцевість. По дорозі автомобіль, в якому їхав працівник, зупинився, працівник вийшов з нього, щоб допомогти водію, автомобіль якого зламався. Коли працівник вийшов на дорогу, його збив автомобіль, який проїжджав мимо і належав Аверенко. Внаслідок отриманої травми працівник Горохов став інвалідом. Горохов пред'явив позов до Аверенко з вимогою компенсувати різницю між пенсією, яку він отримує, і втраченим заробітком унаслідок аварії. Суд задовольнив вимоги Горохова, однак Аверенко вважав, що вимоги необхідно пред'являти не до нього, а до підприємства, оскільки Горохов в цей час виконував посадові обов'язки.

Як Ви вважаєте, до кого необхідно пред'являти вимоги про відшкодування шкоди: до підприємства, Аверенко або до підприємства і Аверенко?

7. Комаров звернувся до підприємства з позовом про компенсацію спричинених збитків, які виникли внаслідок того, що його збив автомобіль, який належить підприємству і внаслідок цього Комаров став інвалідом. Підприємство просило звільнити його від відповідальності у зв'язку з тим, що працівник підприємства Івлєв у нетверезому стані викрав автомобіль, який належить підприємству, за що і був осуджений. Оскільки машина вибула із володіння власника (підприємства) внаслідок незаконних дій Івлєва, то він і

повинен відповідати перед Комаровим, а не підприємство. Однак Комаров вважав інакше. Він вважав винним підприємство, яке повинно нести відповідальність за те, що Івлєва допустили до роботи в нетверезому стані, водій автомобіля залишив автомобіль у дворі без нагляду з ключем у машині і коли машина виїжджала за ворота підприємства Івлєва ніхто не затримав, хоча він не мав водійських прав і знаходився у нетверезому стані.

Як Ви вважаєте, хто повинен нести відповідальність у цьому випадку: підприємство, Івлєв або обидва суб'єкта?

Рекомендована література:

1. Закон України «Про охорону праці» //Відомості Верховної Ради України –1992.- №49.

2. Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971р., додаток №50. – Ст.375.

3. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»: Закон України від 23 вересня 1999р.// Відомості Верховної Ради України –1999.- 46-47. ст.403.

4. «Про утворення державного департаменту нагляду за додержанням законодавства про працю». Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2000р. №1351// Офіційний вісник України.-2000-, 35. 15 вересня -35.

5. «Про затвердження порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру». Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2001р. №270.

6. «Положення про Держдепартамент нагляду за додержанням законодавства про працю». Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.200р. №1771 // Вісник України. - 2000.- №49. Ст. 2122.

Заняття 4

Тема: Основи трудового права України Порядок припинення трудового договору

Перед вирішенням завдань необхідно розглянути наступні поняття:

Припинення трудового договору за ініціативою власника. Припинення трудового договору за згодою сторін. Оформлення звільнення з роботи. Трудові книжки працівників.

Контрольні запитання для розгляду на практичному занятті :

1. Підстави припинення трудового договору.
2. Припинення трудового договору за ініціативою працівника.
3. Виплата вихідної допомоги при звільненні.

Завдання

1. Бухгалтер підприємства після звільнення з роботи отримала трудову книжку своєчасно, але розрахунок при звільненні з нею був здійснений не у

день звільнення з роботи, а через деякий час. Адміністрація підприємства пояснювала це тим, що після звільнення її з підприємства змінився склад бухгалтерії, нікому було здійснювати розрахунки з працівниками, крім того, на цей період часу були відсутні кошти на рахунку підприємства. Бухгалтер не звернула увагу на аргументи адміністрації і вирішила звернутися до суду.

Які порушення Ви знайшли у цьому завданні? Як Ви вважаєте, які дії є законними: дії адміністрації чи бухгалтера?

2. Розіна подала заяву про звільнення 6 січня. Однак 15 січня вона подала на ім'я адміністрації нову заяву, в якій попросила анулювати її заяву від 6 січня у зв'язку з тим, що її обставини змінилися і прохала залишити її на посаді. Однак адміністрація підприємства, не звертаючи увагу на другу заяву, звільнила її з посади 18 січня.

Який порядок припинення трудового договору за ініціативою працівника? Чи мала адміністрація підприємства право звільнити Розіну? Якщо так, то на яких умовах?

3. Працівник підприємства у зв'язку з загостренням у нього захворювання звернувся до адміністрації з заявою: або перевести його на іншу роботу, або звільнити його з роботи за особистим бажанням. Адміністрація підприємства видала наказ: «звільнити його за особистим бажанням».

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації?

4. У зв'язку з реорганізацією, яка проходила на підприємстві, з двох відділів був сформований один відділ і внаслідок цих дій скорочувалася посада, яку займала протягом двох років Ананьєва. Адміністрація підприємства з метою працевлаштування Ананьєвої запропонувала їй перейти на іншу посаду і при цьому зберігався її посадовий оклад. Однак Ананьєва відмовилася від такого переведення на іншу посаду, так як вважала, що їй необхідно було запропонувати більш вищу посаду, яка була запропонована іншому працівникові.

Який порядок припинення трудового договору при скороченні штатів? Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації? Які дії є законними: дії адміністрації чи Ананьєвої?

5. Бухгалтер підприємства Каляєва була звільнена за систематичне невиконання своїх посадових обов'язків. У наказі про звільнення її з роботи відмічалось, що Каляєва виконує свою роботу з грубими помилками і ці помилки прийняли систематичний характер. Адміністрація постійно вказувала на ці помилки і попередила Каляєву, якщо вона буде у майбутньому так працювати, то її буде звільнено з роботи. Каляєва звернулася до адміністрації підприємства з проханням скасувати наказ про звільнення її з роботи, поновити її на роботі та сплатити за час вимушеного прогулу у зв'язку з тим, що за увесь час її роботи на підприємстві відносно неї не виносилося ні одного дисциплінарного стягнення.

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації? Які дії є законними: дії адміністрації чи Каляєвої ?

Рекомендована література:

1. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради. – 1971. - № 50. - Ст. 375.
2. Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991р.// Відомості Верховної Ради. - 1991. - № 14. - Ст.170
3. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. // Відомості Верховної Ради .- 1995.- № 17. - Ст.121.
4. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 р. // Відомості Верховної Ради. - 1998. - № 34. - Ст.227.
5. Закон України «Про колективні договори та угоди» від 01.07.1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1993. - № 36.- Ст. 361.
6. Закон України «Про організації роботодавців» від 24 травня 2001р.// Відомості Верховної Ради України. - 2001. - №32. - Ст.171.
7. Про трудові книжки працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1993 р. №301 Законодавство України про працю: Збірник нормативно-правових актів. – Х.: Одисей, 2004. - 848с.

Розгляд трудових спорів

Перед вирішенням завдань необхідно розглянути наступні поняття:

органи, які розглядають трудові спори, поняття трудового спору, організація комісій з трудових спорів, компетенція комісій з трудових спорів, порядок і строки розгляду трудових спорів в комісії з трудових спорів. Колективні трудові спори та порядок їх вирішення. Предмет колективного трудового спору та порядок вирішення колективного трудового спору. Повноваження Національної служби із посередництва та примирення.

Контрольні запитання для розгляду на практичному занятті :

1. Причини індивідуальних і колективних трудових спорів.
2. Органи, які вирішують колективні трудові спори.
3. Види трудових спорів.
4. Органи, які розглядають індивідуальні трудові спори працівників.
5. Розгляд трудових спорів у комісії з трудових спорів.
6. Порядок розгляду трудових спорів у суді.
7. Строки звернення до суду.

Завдання

1. Комаров був прийнятий на роботу, однак в наказі про його зарахування на роботу не було вказано, що він приймався на роботу на умовах випробувального терміну. Через деякий час адміністрація підприємства

попередила його, що він не пройшов випробувальний термін і звільнила його з роботи. Комаров не погодився з цим рішенням і звернувся до суду з вимогою про поновлення його на роботі, оскільки він був звільнений незаконно.

Як Ви вважаєте, яке може бути винесене рішення? Чи можливо вважати Комарова прийнятим на роботу на умовах випробувального терміну?

2. Акулова була прийнята на роботу на умовах випробувального терміну на строк один місяць. Через місяць Акулову не звільнили у зв'язку з тим, що керівниця, яка могла б оцінити її роботу, захворіла і їй запропонували продовжити строк випробування ще на один місяць, на що Акулова не погодилася. Після цього її звільнили за те, що вона не пройшла випробувальний термін. Акулова не погодилася з цим рішенням і звернулася до суду з вимогою про поновлення її на роботі у зв'язку з тим, що вона вважає - звільнення було здійснене незаконно і безпідставно.

Як Ви вважаєте, яке може бути винесене рішення?

3. Виготська була прийнята на роботу бухгалтером без зазначення строку її роботи на даному підприємстві. Однак через деякий час її звільнили у зв'язку з закінченням строку тимчасової роботи. Виготська пред'явила позов до суду, в якому зазначила, що підстав для її звільнення не було. Однак представник підприємства позов не визнав, вказавши, що позивачку звільнили у зв'язку з тим, що вона не має спеціальної освіти. У зв'язку з тим, що у підприємства з'явилася можливість прийняти на роботу спеціаліста зі спеціальною освітою, тому Виготська і була звільнена з роботи.

Як Ви вважаєте, яке може бути винесене рішення?

4. У зв'язку із відпусткою комірниці працівницю буфету Ганіну вирішили перевести тимчасово на цю посаду. Однак Ганіна відмовилася від переводу на цю посаду, вказавши, що не має відповідного здоров'я і кваліфікації у галузі бухгалтерського обліку, які необхідні для виконання цієї роботи на складі.

Які існують правила тимчасових переводів на іншу роботу? Чи має адміністрація право звільнити працівницю буфету Ганіну з роботи за відмову від переводу на іншу роботу? Як Ви вважаєте, яке може бути винесене рішення?

5. Економіст підприємства Галкіна за наказом директора керівництва була переведена з одного відділу до іншого. При цьому ні посада, ні виконання її посадових обов'язків не змінилися. Тільки змінилося її робоче місце. Однак Галкіна не погодилася з такими діями адміністрації, бо вважала, що мало місце переведення на іншу роботу. В адміністрації була інша точка зору: вона вважала, що має місце не переведення на іншу роботу, а переміщення, яке здійснюється без згоди працівника.

Як Ви вважаєте, що відбулося у даному випадку: переведення на іншу роботу чи переміщення, і яке може бути винесене рішення?

6. Ковальчук була прийнята на посаду економіста в плановий відділ. У зв'язку з тим, що економіст була зайнята виконанням посадових обов'язків до двох годин дня, їй вирішили доручити виконувати іншу роботу (план роботи на наступний рік, підведення підсумків роботи, яку вона виконувала протягом 9 місяців) в межах її спеціальності і кваліфікації, в межах існуючої оплати праці. Однак Ковальчук відмовилася виконувати цю роботу і звернулася до комісії з трудових спорів, вказавши, що за додаткову роботу їй необхідно встановити доплату.

Як Ви вважаєте, яке може бути винесене рішення?

7. Семенець була прийнята з посадовим окладом 3 000 грн.. Однак, через 3 місяці вона дізналася, що відповідно до штатного розпису, затвердженого підприємством, їй необхідно було встановити посадовий оклад у розмірі 3500 грн., тому вона звернулася до адміністрації із вимогою доплатити їй 1500 грн. Однак адміністрація відмовила їй у задоволенні вимог у зв'язку з тим, що Семенець не має спеціальної освіти і достатнього досвіду роботи.

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації?

8. При укладанні трудового договору з Кочетковим адміністрація підприємства запропонувала йому пройти випробувальний термін при прийомі на роботу. Однак Кочетков відмовився пройти випробувальний термін вказавши, що в нього є досвід роботи, диплом про вищу освіту і в трудовій книжці є всі відомості про роботу.

Який порядок встановлення випробувального терміну при прийомі на роботу? Хто може встановлювати чи проходити працівнику випробувальний термін при прийомі на роботу: працівник або роботодавець?

9. Лук'янова працювала медичною сестрою у терапевтичному відділенні санаторія. У зв'язку з реорганізацією, яка пройшла на підприємстві, відповідно до наказу головного лікаря вона була переведена на посаду медичної сестри того ж санаторія. Вважаючи переведення на іншу посаду незаконною, бо характер її роботи і режим роботи змінилися, Лук'янова звернулася до комісії з трудових спорів, а потім до суду із позовом про поновлення її на попередній посаді.

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації?

10. Відповідно до наказу директора продавець магазину Аверенко була переміщена із цього магазину в інший магазин цього підприємства, який був розташований в іншому районі міста, у зв'язку з тим, що у цього продавця були погані відносини із іншими працівниками магазину. Однак Аверенко не погодилася з таким переміщенням і звернулася до суду із позовом про поновлення її на попередній посаді бо вважала, що має місце не переміщення, а переведення на іншу роботу у зв'язку з тим, що інша робота розташована дуже далеко від її дома, крім того магазин знаходиться у дуже непримітному місті у зв'язку з чим її заробітна платня значно зменшилася.

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації? Що в даному випадку мало місце: переведення чи переміщення на іншу роботу?

11. Бухгалтер підприємства після звільнення з роботи отримала трудову книжку своєчасно, але розрахунок при звільненні з нею був здійснений не у день звільнення з роботи, а через деякий час. Адміністрація підприємства пояснювала це тим, що після звільнення її з підприємства змінився склад бухгалтерії, нікому було здійснювати розрахунки із працівниками, крім того на цей період часу були відсутні кошти на рахунку підприємства. Бухгалтер не звернула увагу на аргументи адміністрації і вирішила звернутися до суду.

Які порушення Ви знайшли у цій задачі? Як Ви вважаєте, які дії є законними: дії адміністрації чи бухгалтера?

12. Розіна подала заяву про звільнення 6 січня. Однак 15 січня вона подала на ім'я адміністрації нову заяву, в якій просила анулювати її заяву від 6 січня у зв'язку з тим, що її обставини змінилися і вона прохала залишити її на посаді. Однак адміністрація підприємства, не звертаючи увагу на другу заяву, звільнила її з посади 18 січня.

Який порядок припинення трудового договору із ініціативи працівника? Чи мала адміністрація підприємства право звільнити Розіну? Якщо так, то на яких умовах?

13. Селінова була звільнена з роботи за скороченням штатів. Профспілковий комітет дав згоду на її звільнення. Однак Селінова заперечувала проти звільнення з роботи, бо вважала, що вона має переваги перед іншими працівниками, щоб залишитися на роботі: вона є студенткою вищого навчального закладу і має на своєму утриманні неповнолітнього брата. У процесі роботи до неї не було ніяких зауважень.

Який порядок припинення трудового договору при скороченні штатів? Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації?

14. Єршова працювала старшим економістом на підприємстві. Через деякий час адміністрація підприємства заявила Єршовій, що її посада скорочується у зв'язку із зменшенням обсягу роботи і виконання її обов'язків буде покладене на економіста. Єршова заперечувала проти її скорочення у зв'язку з тим, що у штатному розкладі на наступний рік передбачається її посада, крім того, адміністрація підприємства не запропонувала їй іншу посаду.

Який порядок припинення трудового договору при скороченні штатів? Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації ?

15. Працівник магазину Казарінов систематично спізнювався на роботу. Один раз адміністрація підприємства зафіксувала його запізнення на роботу 6 січня і винесла догану. В інший раз адміністрація підприємства зафіксувала його запізнення на роботу 20 січня і після цього звільнила Казарінова за систематичне невиконання посадових обов'язків.

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації ?

Рекомендована література:

1. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради. – 1971.-№ 50.- Ст. 375.
2. Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 р.// Відомості Верховної Ради.-1991.-№ 14.-Ст.170.
3. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р.// Відомості Верховної Ради.- 1995.- № 17.-Ст.121.
4. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 р. //Відомості Верховної Ради.-1998.- № 34.-Ст.227.
5. Закон України «Про колективні договори та угоди» від 01.07.1993р. // Відомості Верховної Ради. – 1993.- № 36.- Ст. 361.
6. Закон України «Про організації роботодавців» від 24 травня 2001р.// Відомості Верховної Ради України.-2001. -№32.- Ст.171.
7. Про трудові книжки працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1993р. №301 Законодавство України про працю: Збірник нормативно-правових актів. – Х.:Одисей, 2004.- 848с.

Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни «Правознавство»

Мета контрольної роботи полягає в тому, щоб допомогти студентам у вивченні курсу „Правознавство”, а також перевірити засвоєння ними навчального матеріалу, вміння самостійно аналізувати конкретну ситуацію і правильно застосовувати діюче законодавство.

Контрольна робота повинна бути виконана обсягом 12-16 сторінок за одним з варіантів.

Остання цифра залікової книжки відповідає номеру варіанта, тобто:

1 – перший варіант; 2 – другий варіант; .....0 – десятий варіант.

Починаючи вирішувати завдання, треба передусім уважно вивчити відповідний матеріал в літературі, ознайомитись з нормативними актами. Перелік нормативних актів надається у методичних вказівках після кожної теми.

Рішення повинно являти собою розгорнуту й обґрунтовану відповідь на поставлені запитання, а також на питання, що виникають а результаті логічного аналізу умов завдання. Відповіді повинні містити посилання на відповідні нормативні акти, їх назву, ким і коли вони прийняті.

Контрольна робота повинна містити список використаних джерел.

Контрольна робота -10 годин.

Теми контрольних робіт:

Тема 1. Основи теорії держави та права, основи Конституційного права України, основи Цивільного, Господарського права України – 5 годин;

Тема 2. Основи Трудового права України - 5 годин.

Варіанти контрольних робіт з курсу „Правознавство”.

Варіант № 1

1. Види, функції та цілі юридичної відповідальності.
2. Громадянин як суб'єкт господарювання.
3. Поняття та зміст трудового договору.

Завдання. При звільненні з роботи бухгалтер підприємства Лоскан написала заяву про звільнення її з роботи за особистим бажанням, вказавши в якості підстави її звільнення систематичне порушення підприємством трудового законодавства. Підприємство підписало заяву про звільнення, сплативши їй необхідні виплати, передбачені законодавством, але не було сплачена вихідна допомога при звільненні з роботи. Лоскан не погодилася із діями адміністрації підприємства і звернулася до суду.

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації ?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.-№ 18, 19-20, 21-22.-С. 144.
4. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.

Варіант № 2

1. Джерела права, розкрийте їх значення у суспільстві.
2. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права.
3. Поняття, ознаки й функції держави.

Завдання. Громов після дорожньо-транспортної пригоди отримав інвалідність і внаслідок цього був вимушений звільнитися із роботи і отримував пенсію по інвалідності. На підставі рішення суду йому була визначена певна сума коштів, яку повинно було сплачувати підприємство (власник джерела підвищеної безпеки). Але через деякий час, Громов звернувся до цього підприємства про збільшення (перерахунок) суми, встановленої на підставі рішення суду у зв'язку із інфляцією.

Як Ви вважаєте, чи є законними вимоги Громова ?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.
3. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.

Варіант № 3

1. Загальна характеристика Конституції України та її юридичні властивості.

2. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності.

3. Громадяни як суб'єкти цивільного права.

Завдання. Покупець здійснив покупку кухонних меблів. Коли вона були зібрана, з'ясувалося, що кухня має багато недоліків і покупець звернулася до магазину з вимогою про повернення коштів. Продавець кухонних меблів стверджував, що вони є дуже коштовними і якісними і якщо це не зрозуміло покупцеві, то він повинен звернутися до виробника меблів, який знаходиться в Італії.

Які порушення ви знайшли у цьому завданні? Чи є дії продавця законними? До кого може звернутися покупець з вимогою про повернення коштів або усунення недоліків: до продавця, який знаходиться в Україні, чи в Італію?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.-№ 18, 19-20, 21-22.-С. 144.

4. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.

Варіант № 4

1. Функції та принципи права.

2. Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання та умови її використання.

3. Трудовий спор, класифікація трудових спорів.

Завдання. Після досягнення 17- ліття, Марія вступила в шлюб і у зв'язку із від'їздом з своєї місцевості Марія вирішила продати свою нерухомість і знайшла покупця. Однак нотаріус відмовив Марії реєструвати правочин у зв'язку з тим, що Марія не досягла 18 - літнього віку.

Які порушення ви знайшли у даному завданні? Чи є законними дії нотаріуса? Чи є законні підстави для того, щоб відмовити Марії у реєстрації правочину?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.-№ 18, 19-20, 21-22.-С. 144.

4. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.

Варіант № 5

1. Конституційний статус і Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади.

2. Поняття права власності, його форми, види та захист.

3. Суб'єкти Трудового права.

Завдання. Працівник підприємства під час обідньої перерви вийшов з території підприємства в пошуках їдальні, був збитий автомобілем і отримав травму. Водій, який збив працівника, встановлений не був. Працівник пред'явив позов до підприємства про компенсацію матеріальних збитків. У своїй позовній заяві він вказував, що вважає підприємство винним у тому, що сталося, оскільки на підприємстві відсутня своя їдальня і він був змушений в обідню перерву вийти у пошуках їдальні, у нього є довідка, яка підписана медичною установою і свідчить про те, що працівнику потрібна регулярна їжа.

Як Ви вважає, чи є підстави вважати винним підприємство?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.

3. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- №50.-Ст. 375.

Варіант № 6

1. Основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина, гарантії їх дотримання.

2. Державна реєстрація юридичних осіб.

3. Поняття та зміст колективного договору.

Завдання. Оптова торговельна база уклала договір про поставку продукції з магазином. Однак після отримання першої партії продукції з'ясувалося, що магазин не в змозі розрахуватися з базою. У процесі розгляду суперечки з'ясувалося, що магазин не має свого рахунку в банку, рахунок в банку має юридична особа, до складу якої входить магазин, але магазин очолює директор.

Які порушення ви знайшли у даному завданні? Хто повинен розрахуватися за отриману продукцію і до кого необхідно пред'являти вимоги? Як необхідно вирішити завдання і до кого необхідно пред'являти вимоги, якщо у магазину був відкритий свій рахунок у банку?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.-№18, 19-20, 21-22.-С. 144.

4. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.

5. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003р// Відомості Верховної Ради України.-2003.- № 31-32.- Ст.263.

Варіант № 7

1. Функції й принципи права.

2. Предмет правового регулювання Господарського права.

3. Поняття цивільних правовідносин.

Завдання. В день 17-річчя дідусь вирішив подарувати онукові музичний інструмент. Однак, отримавши подарунок, онук вирішив його продати за ті самі кошти, що їх витратив на подарунок дідусь. Про ці обставини онук вирішив повідомити дідуся, який не заперечував проти продажу музичного інструменту. Після того, як батьки дізналися про продаж музичного інструменту, вони стали заперечувати проти такої угоди і стали вимагати від покупця повернення їх синові музичного інструменту.

Чиї дії, з точки зору правоздатності й дієздатності фізичних осіб, є законними (онука, продавця)? До кого повинен був звернутися онук, щоб отримати дозвіл на продаж музичного інструменту: до батьків чи до дідуся?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.-№ 18, 19-20, 21-22.-С. 144.

4. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.

Варіант № 8

1. Конституційний статус Верховної Ради України.

2. Поняття юридичної особи та її ознаки.

3. Предмет і система Трудового права.

Завдання. Потапова була звільнена з роботи за скороченням штатів. Профспілковий комітет дав згоду на її звільнення. Однак Потапова заперечувала проти звільнення з роботи, бо вважала, що вона має переваги перед іншими працівниками, щоб залишитися на роботі: вона є студенткою вищого навчального закладу і має на своєму утриманні неповнолітнього брата. У процесі роботи до неї не було ніяких зауважень.

Який порядок припинення трудового договору при скороченні штатів? Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.
3. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- №50.-Ст. 375.

Варіант № 9

1. Поняття, ознаки і функції держави.
2. Недоговірні зобов'язання у цивільному праві.
3. Законодавство України з питань охорони праці.

Завдання. Фролов працював на одному із підприємств м. Харкова за строковим трудовим договором, який неодноразово переукладався. У черговий раз після закінчення строку дії строкового трудового договору підприємство припинило трудові відносини з Фроловим, звільнивши його з роботи у зв'язку з закінченням строку дії строкового трудового договору. Але Фролов не погодився із звільненням з підприємства і звернувся до суду з вимогою: поновити його на роботі, оплатити період вимушеного прогулу, відшкодувати заподіяну моральну шкоду. На судовому засіданні було встановлено, що Фролов був прийнятий на роботу за строковим трудовим договором, який неодноразово переукладався без звільнення Фролова з роботи.

Як Ви вважаєте, яке може бути винесене рішення?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.
3. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.
4. Закон України «Про охорону праці» //Відомості Верховної Ради України –1992.- №49.
5. Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971р., додаток №50. – Ст.375.
6. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»: Закон України від 23 вересня 1999р.// Відомості Верховної Ради України –1999.- 46-47. ст.403.
7. «Про утворення державного департаменту нагляду за додержанням законодавства про працю». Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2000р. №1351// Офіційний вісник України.-2000-, 35. 15 вересня -35.
8. «Про затвердження порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру». Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2001р. №270.

9. «Положення про Держдепартамент нагляду за додержанням законодавства про працю». Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.200р. №1771 // Вісник України. - 2000.-№49. Ст. 2122.

Варіант № 10

1. Система, органи і посадові особи місцевого самоврядування.
2. Поняття господарського зобов'язання.
3. Сторони та зміст трудового договору.

Завдання. Бухгалтер підприємства Анісімова була звільнена з посади внаслідок виявленої невідповідності її займаний посаді внаслідок недостатньої кваліфікації. При розгляді цього звільнення у суді з'ясувалося, що Анісімова дійсно працювала бухгалтером, мала відповідну освіту, але в процесі своєї роботи систематично здійснювала помилки, на які звертала увагу адміністрація і виносила їй неодноразово дисциплінарні стягнення шляхом видання наказу по підприємству.

Як Ви вважаєте, чи є законними дії адміністрації ?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.-№ 18, 19-20, 21-22.-С. 144.
4. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.

Запитання

для самостійної роботи і заліку з курсу „Правознавство”

1. Визначити роль держави і права в організації суспільства і здійсненні політичної влади.
2. Охарактеризуйте поняття, ознаки і функції держави.
3. Охарактеризуйте поняття і ознаки громадського суспільства, правової та соціальної демократичної держави.
4. Розкрийте і проаналізуйте функції та принципи права.
5. Визначити джерела права, розкрийте їх значення у суспільстві.
6. Проаналізуйте норми права, їх види та структура.
7. Розкрийте поняття ознаки права. Спільні й відмінні риси права та інших соціальних норм.
8. Проаналізуйте поняття правотворчості: види, суб'єкти, етапи.
9. Розкрийте поняття і структуру правовідносин.
10. Визначити та проаналізувати види, функції та цілі юридичної відповідальності.
11. Проаналізуйте поняття законності і умови її забезпечення.

12. Визначити загальні засади демократичного конституційного ладу України.
13. Визначити загальну характеристику Конституції України та її юридичні властивості.
14. Дайте загальну характеристику основних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, гарантії їх дотримання.
15. Проаналізуйте конституційний статус Верховної Ради України.
16. Визначити конституційний статус та повноваження Президента України.
17. Визначити конституційний статус та повноваження Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади.
18. Проаналізуйте систему, органи і посадові особи місцевого самоврядування.
19. Визначити правові акти органів управління.
20. Розкрийте поняття, предмет і цілі Адміністративного права.
21. Визначити поняття адміністративного правопорушення.
22. Розкрийте поняття, предмет правового регулювання Господарського права.
23. Охарактеризуйте підприємство як організаційну форму господарювання.
24. Охарактеризуйте об'єднання підприємств.
25. Охарактеризуйте громадянина як суб'єкта господарювання.
26. Розкрийте поняття господарського зобов'язання.
27. Охарактеризуйте відповідальність за правопорушення у сфері господарювання та обґрунтуйте умови її використання.
28. Розкрийте організаційно-правові форми підприємницької діяльності.
29. Проаналізуйте поняття цивільних правовідносин.
30. Розкрийте поняття суб'єкта цивільних правовідносин.
31. Визначити громадян як суб'єктів цивільного права.
32. Визначити юридичних осіб як суб'єктів цивільного права.
33. Визначити поняття права власності, його форми, види та захист.
34. Визначити поняття юридичної особи та її ознаки.
35. Визначити засоби створення підприємств.
36. Визначити засоби ліквідації юридичної особи.
37. Визначити поняття зобов'язального права.
38. Проаналізуйте значення і умови використання недоговірних зобов'язань.
39. Визначити поняття об'єкта цивільних правовідносин.
40. Визначити предмет і систему Трудового права.
41. Охарактеризуйте суб'єктів Трудового права.
42. Розкрийте поняття і зміст трудового договору.
43. Проаналізуйте поняття і зміст колективного договору.
44. Проаналізуйте законодавство України з питань охорони праці.
45. Розкрийте та дайте оцінку правовому регулюванню оплати праці.

46. Визначити обов'язки власника у галузі охорони праці на підприємстві.
47. Проаналізуйте порядок здійснення державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.
48. Проаналізуйте порядок відшкодування шкоди працівникам у разі ушкодження їхнього здоров'я .
49. Проаналізуйте поняття трудового спору, класифікацію трудових спорів.
50. Проаналізуйте індивідуальні трудові спори.
51. Проаналізуйте колективні трудові спори.
52. Розкрийте порядок роботи комісії з трудових спорів.
53. Проаналізуйте судовий порядок розгляду трудових спорів.
54. Проаналізуйте особливості розгляду справ щодо спорів, які виникають через трудові відносини.
55. Визначити необхідні умови трудового договору.
56. Визначити додаткові умови трудового договору.
57. Визначити підстави для розірвання трудового договору, передбачені законодавством.
58. Визначити підстави для розірвання трудового договору із ініціативи працівника.
59. Охарактеризуйте предмет і систему сімейного права, поняття сім'ї.
60. Дайте загальну характеристику правам і обов'язкам подружжя шлюбного договору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Рогожин Й.А. Історія держави і права України: Підручник. - Х.: Основа, 1996.
2. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України: Підручник - К.: Либідь, 1997.
3. Кубах А.І. Конспект лекцій з дисципліни "Правознавство".- Х.: ХНАМГ, 2006.
4. Ківалов С. Основи правознавства України : Підручник. - Х.: Одісей, 2002.
5. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України.- К.: Либідь, 1997.
6. Кульчицький В. С. Історія держави і права України.- Львів: Світ, 1996.
7. Лашенко Р.М. Лекції по історії українського права.- К.: Україна, 1998.
8. Основи держави і права / Колодій А.М.- К.: Либідь, 1997.
9. Основи конституційного права України/ Копейчиков В.В.- К.: Юрінком, 1997.
10. Пахомов И. Основы государства и права Украины. - Х.: ООО"Одисей", 2001.
11. Поникаров В.Д., Ялдин И.В. Правоведение.- Х.: Издат.дом "ИНЖЕК", 2003.
12. Понікаров В.Д. Правознавство .- Х.: ВД "ИНЖЕК", 2004.
13. Копейчиков В. К. Правоведение: Підручник.: Юрінком Интер, 2002.
14. Копейчиков В.В. Правознавство .Підручник:- К.: Юрінком, 2003.
15. Кравчук М. Правознавство.- Тернопіль: Карт-бланш, 2003.
16. Настюк М. Правознавство . Львів: Світ, 1995.
17. Правознавство/ Пилипенко П.:Навч.пос.- Львів: Новий світ-2000,2006.
18. Настюк М. Основы правоведения Украины: Уч. Пос. Х.:Одисей , 2004.

Нормативно-правові акти

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №30.-Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№40-44, Ст. 356.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.-№18, 19-20, 21-22.-С. 144.
4. Кодекс законів про працю// Відомості Верховної Ради України. - 1971.- № 50.-Ст. 375.
5. Закон України «Про громадянство України»// Відомості Верховної Ради України. - 2001.-№ 13.-Ст. 65.
6. Закон України « Про вибори Президента України»// Відомості Верховної Ради України. - 1999.-№ 14.-Ст. 81.
7. Закон України «Про правовий статус іноземців» від 4 лютого 1994р.// Відомості Верховної Ради.-1994.- № 23.- Ст.161.

8. Закон України «Про вибори народних депутатів» від 25.03.2004 р.// Відомості Верховної Ради України.-2004.- № 27-28.- Ст.366.
9. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 06.04.2004р.// Відомості Верховної Ради України. - 2004.- № 30-31.- Ст.382.
10. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003р. // Відомості Верховної Ради України.-2003.- № 31-32.- Ст.263.
11. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності від 01.06.2000 р. //Відомості Верховної Ради України.-2000.-№ 36.- Ст.299.
12. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999р. //Відомості Верховної Ради України.-1999.-№ 45.- Ст.397.
13. Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991р.// Відомості Верховної Ради України.-1991.- № 14.- Ст.170
14. Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 р.// Відомості Верховної Ради України.-1997.- № 2.- Ст. 4.
15. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р.// Відомості Верховної Ради України.- 1995.- № 17.-Ст.121.
16. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р.// Відомості Верховної Ради України.-1992.- № 49.- Ст.668.
17. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 р. //Відомості Верховної Ради України.-1998.-№ 34.-Ст.227.
18. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003р.// Відомості Верховної Ради України.-2003.-№ 49-51.-Ст.376.
19. Закон України «Про колективні договори та угоди» від 01.07.1993р.// Відомості Верховної Ради України. - 1993.- № 36.- Ст. 361.
- 20.Закон України «Про організації роботодавців» від 24 травня 2001року// Відомості Верховної Ради України.-2001.-№32.-Ст.171.
21. Про трудові книжки працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1993р. №301 Законодавство України про працю :Збірник нормативно-правових актів. – Х.:Одисей, 2004.- 848с.

ЗМІСТ

Вступ	3
Теми для самостійного розгляду та вивчення	4
Практичні заняття з дисципліни	6
Методичні вказівки до виконання контрольних робіт	22
Запитання для самостійної роботи та заліку	28
Список літератури	30

Навчальне видання

Євтушенко Марина Вікторівна

«Правознавство»

Методичні вказівки
для практичних занять, виконання контрольних робіт
та самостійної роботи з дисципліни

Для студентів 4 курсу заочної форми навчання
напряму підготовки 6.050702 (0922) "Електромеханіка"

Відповідальний за випуск *А.І. Кубах*
Редактор *З.І. Зайцева*
Комп'ютерне верстання *І.В. Волосожарова*

План 2010 поз. 339М

Підп. до друку 0 .04.2010 р.	Папір офісний
Друк на ризографі	Формат 60x84 1/16
Тираж 50 пр.	Ум. друк. арк. 2,0
Зам. №	

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК №731 від 19.12.2001